

כסא וילא גרע

202

העמק דבר

הוא הוא דכתיב וישא עיניו וירא והנה שלשה אנשים נצבים עליו וירא בשכינה וירא במלאכים.

אמר ר' חנינא שמות חדשים עלו מקבל ריש לקיש אמר אף שמות מלאכים מיכאל רפאל וגבריאל אמר רבי

לוי אחד נדמה לו בדמות פדקי ואחד נדמה לו בדמות צטן ואחד בדמות ערבי אמר אם רואה אני ששכינה

ממתנת עליהם אני יודע שהן בני אדם גדולים ואם אני רואה אותן חולקים קבוד אלו לאלו אני יודע שהן בני

אדם מהוגנין וכן שראו אותן חולקין קבוד אלו לאלו ידע שהן בני אדם מהוגנין

וירא במלאכים וירא בזכיות וליע מנוח ל"ב וירא איהא עם למר אל יכיו מכניס זח"ל כ"ח נחלים הם פ"ט טר. ולכאורה קום ובי מי

אלוהי מכלים למה מדקדק על האורח אל הוא למה נגזר לו לא. אלא כי סגין נחמד עתה ח"ל עקום

באורח עשה נלככה ס' ובסקבלה פני ערבים. והגבר עשה חפצו נאלף עור סוף ח"ס ולאכנה לה כי

פסוקי גט' ז. וז"ל כי חסרני למה פליט עשה עשורס שקום בלככה ס'. מחויב להפיק מלכות

לככה עליו לה זמן קטום וז"ל איהא נחמ' עמה ס' מלכין גדולה עשה לכמה לוריס יורד מקבלת

פני ערבים עשורס אל מה חסבר חסל ענדן. ולכן פסוקי דמי עמנים לוריס נחזו ממעגיל ס"ס. גלל

איהא גזנה לרשות עבר סוף לרוע יח' עיהא עטס עשורס גזנה עטס ז. עמין לה עישר חסל והכילו

לרש מ"ל עססטיק מקבלת ס"ס כדי למסוק ככ"ח ורשומה קאמר דמי' סכ"ח עיהא עטס גמ"ה דונה

סכ"כ עטס קנטס לר"ס. לכן זע איס אלא עמטס ע"ל"ל לרשומה גיר לר"ס. לכן זע איס אלא עמטס

ג"ל"ל סין רשוי לרשום לכנה ס'. וז"ל דומס למנה ס"ח עמטסו למיל י"ו כ"ב עמטסו זמ"ק ד"ס.

ז"ל מנוטר כסגונ' גז"ל עמטס ערלס לה סמלכיס וגס רלס עמטס סיס עמה וליעו ידע

זה למחנה עם למסך סן עמטסו לו לרשום לה סמלכיס. מל"כ עמטסו דעיר ולמר לה כ"ח גדוליס

סס וזין עבודס לזוח למסרס לרשומה לית כ"י מחויב לוי להסטיק מקבלת ס"ס. אלא לרשומה סס למטר נקיס עטס ז. ע"י לרשום סייט ע"ס"ס

לח עמין ולרשומה ולסלכיס.

התורה האריכה הרכה כסיפור הכנסת אורחים של אברהם אבינו כפרשט וירא, כי כלולים בה הרבה הלכתא גבירתא בעניני חסד, כמבואר

בחז"ל ובספרים הקדושים. אולם, כדאי להעיר על נקודה אחת שהיא גדולה אצלי ומפליאה ביותר. הנה א"א, כשראה את שלשת האנשים

עוכרי דרך, הי מקבל אז את פני השכינה שבאה לבקר את החולה והי מופשט מכל עניני הגוף, וחיכך ומיד רץ לקראתם וימהר למלא את כל

חפצם כחענוגי הגוף. הוא עצמו בעולמות העליונים ונהנה מזיו השכינה, ובאותו רגע ממש, לגבי האורחים, הוא מבין חאוח אכילה, ומדקדק

בחילוקי טעמים, ומחמאץ להגיש לפניהם מה שטעים ביותר, עד כדי ג' לשונות בזורדל!

הנה כמסילת ישרים (פט"ו, כדרכי קנית הפרישות) מגנה אות המאכל, "שהרי אין שיעורו אלא כשיעור בית הבליעה, כיון שיצא ממנה וירד בכני המעים אבד זכרו ונשכח כאילו לא היי". ובדאי שהי

א"א בעצמו נעלה ומורם מזה לגמרי, אבל אין זה נוגע כלל לחובתו לעשות חסד עם האורחים, ולהנחם בכל מה שנהנים ממנו. לגבי זולתו לא נהג פרישות כלל.

מה מאד מענינים בקשר עם זה דברי הגאון ר' איצל פעטערבורגער בספרו "נתיבות אור" מה שכתב על מור"ג הגה"ח ר"ס, ח"ל: נפלא אם כי לעצמו הי מושלל מכל חמדות התכל, מהחאוה והחמדה והכבוד ועוד, בכ"ז מה שנוגע לזולתו הי יודע ומרגיש בכל חשוקות האדם חפצו ומארו מעניני התכל ומלואה... הוא בעצמו מושלל ממדת הכבוד עד קצה האחרון, וככ"ז הי נוהר מאד לכבוד את הבריות בנימוסי הכבוד הנהוג, עכ"ל.

הרי כאן תיאור חי של תלמידו של א"א! א"א לעצמו הוא עפר ואפר, ולגבי עוכרים ושכים מדקדק בכבודם ונהוג כהם סלסול, לעמוד ולשמם בכבודו ובעצמו ולא ע"י עבדיו, כי זהו כבודם.

202

3

1

(5) י"א שמה

(4) ש"ס

ואקדחה פת לחם (י"א). מקשים העולם
 דהיה צריך לכתוב ואח"כ פת לחם.
 ויש ליישג על פי מה שכתוב בתורת משה
 פרשת תרומה (ד"ה מלח כל אש אשר ידנט לנו
 מקחו עם פרומתו) ח"ל לפי מה שאמרו חז"ל
 (נכרכות לה). כתיב להי הארץ ומלוואה וכתיב
 והארץ נתן לבני אדם כאן קודם זרכה כאן
 לאמר זרכה, וא"כ הכל להקב"ה ואינס
 נותנים רק נדנת לבס הטוב ורק זה הוא
 נתינתם לדי וכו' עיי"ש עוד. ומלח לפי
 דבריו דהאיש אשר נותן נדקה ומכניס אורח
 אינו נותן כלום כי הכל להקב"ה ורק הנדיבות
 לב שמעורר אורח לימן את זה נותן להקב"ה.

כל הרוצה להדבק במדת החסד יכול למצוא בקל הרבה הזדמנויות
 לקיים מצוה זו בכל מצבים ובכמה אופנים.

חסד בדבוק - לדבר לאדם בנעימות וברוך כבוד, ולהקדים לו
 שלום, כמ"ש הרמב"ם במדות ח"ח (הלכות דעות פ"ה): "ומקדים שלום
 לכל האדם כדי שתהא רוחן נוחה הימנו". יש אנשים פשוטים שאין בני
 אדם נושאים להם סנים לכרכם בשלום ולדרוש בשלומם ולהכנס כשיחה
 איתם, וכשאחד שם אליהם לב ומתיחס להם בנימוסי ידידות, הרי הם
 מתכרכים ונהנים מזה הרבה. גם יש אנשים קשי רוח ועגומי נפש, ואם
 יש משכיל אל דל לדבר על לבם ולהפיג צערם, הרי זה חסד גדול.

חסד בשמיעת אוזן - כבר אמר שלמה המלך (משלי י"ב): דאגה

כלב איש ישחנה, ואמרו חז"ל יסיחנה לאחרים. וכשנחננים לאיש כזה
 אוזן שומעת - ירוח לו, וכש"כ אם אפשר לעזור בעצה נכונה ולהניח
 דעתו, אבל השמיעה בעצמה היא ג"כ מרפא לנפש. בילדותי קראתי
 סיפור על בעל עגלה נכרי מרוסיא שהתאכל על בנו הצעיר שמת מחולי,
 והנה קבוצה של סוחרים שכרו אותו להובילם לעיר אחת. הם דעתם
 בריחא עליהם ועוסקים כשיחה וכשחוק, והוא יושב עטוף בעצרו ונפשו
 מרה עליו. ופתאום התחיל לספר להם אודות בנו ומחלתו, ולא הטו אוזן
 לדבריו וגערו בו. אחר זמן מה ניסה עוד פעם ושוב השתיקוהו בניזיפה
 ודברי בוז. וכשהגיעו למלון ונכנסו הסוחרים לאכול ולשתות, והוא
 נשאר בחוץ לתת מספוא לסוס, לא יכול להתאפק עוד וסח את כל
 המאודע ממחלת בנו ומיתתו - לסוס...

וזהו מה שאמר אברהם ואקמה פת לחם,
 שרצה להראותם שהוא אינו נותן כלום
 והכל מאתו יתברך דזה היה עבודת אברהם
 להודיע לבני העולם שאין כלום להאדם חלל
 הכל מאתו יתברך כדליתא בטוטה (י): ללאמר
 ששמו ואכלו לנו לזרכו, אמר להם וכי משלי
 אכלתם משל חלקי עולם אכלתם. והוא אינו
 אלא לוקח ומעורר לנו לעשות רצונו יתברך,
 ועל ידי כך יזרכו שמו יתברך.

זכורני מילדותי שכעירנו בליטא היתה אשה אחת שנטרפה דעתה

מתוך יסורים ודכדוכה של נפש וקראו לה "רנקה די משוגענע", ומראה
 פני" היי מבדיל ומפחיד. ולעתים תכופות היתה מבקרת את אמי הרבנית
 ע"ה ואמי הקשיכה לדבריה במתינות ושימת לב, וזכרה על לבה
 והשקיטה את סערת רוחה.

חלילה לך מעשות כדבר הזה להפית
 צדיק עם רשע והיה כצדיק
 כרשע חלילה לך וכו'. צריך להבין אין
 יעלה על הדעת שיעשה ד' עול ח"ו וימית
 צדיק על לא דבר, ורש"י כי יאמרו כן
 אומנתו, ותמה. גם צריך להבין כצדיק

חסד בספר פנים יפות - המקבל את חברו בספ"י, אפילו לא נתן

לו כלום, כאילו נתן לו כל מתנות טובות שבעולם (אדר"נ פ"ג).
 ולהפך, פנים רעות הוא בכלל אונאת דברים שהזהירה התורה "ולא תונו
 איש את עמיתו" ופירושו "שלא נאמר לישראל דברים שיכאיבוהו
 ויצערוהו" (לשון החינוך של"ח), שזה ג"כ מכאיב ומצער, והיודע זה
 מצאתי מפורש בספר יראים מצוה נ"א וז"ל: וכשם שיש אונאה בדברים
 כך יש אונאה בעין רע שמראה פנים רעים, ע"כ. לעומת זה אדם
 שצהלתו בפניו הוא מקרין אור ונועם.

כרשע שני כף הדמיון, ועיין אכן עורא
 דמב"ן:

ז"ל כי היה בטוח לב אברהם שצדיק
 הוא ד' כי כל דרכיו משפט, ואם
 יהיה צדיק בעיר יצילו ד', אבל יש מי
 שהוא צדיק נגד דונרו ונחשב לצדיק
 בעיניהם ולפני ד' הוא רשע, וברין שיענש
 גם הוא, ועל אלו התפלל אברהם שלא
 יתחלל שם שמים, כי בעיני העם נחשב
 לצדיק נגד הרשעים גמורים בפרהסייה. וזהו
 שאמר חלילה לך להמית צדיק עם רשע,
 היינו מי שהוא צדיק עם רשע, היינו כשהוא
 יושב עם הרשע יחשב צדיק ולעצמו הוא
 רשע, כי ע"י זה והיה כצדיק כרשע, כי
 יאמרו לית דין ולית דיין מקרה אחד לצדיק
 ולרשע, כראותם כי משפטם שיה ואינם
 יודעים כי זה רשע כזה. והנה מי שהוא חזק
 כאומנתו והוא צדיק גמור גם כשיראה צדיק
 רוע לו רשע וטוב לו או שניהם בשיווי
 ג"מ"מ לא ינטה כל שהוא מתמותו וצדקתו
 ואומר אל אמנה ואין עול, אבל מי שאינו
 צדיק גמור רק נדמה לצדיק במעשיו ולכן

(6) כ"ג
 7910

(7) ש"ס

אינו שלם כשרואה צדיק רוע לו משליך
 דבר ה' אחריו, ואומר לית דין וכל אנפים
 שווים, והיינו והיה כצדיק מי שהוא בדמיון
 לצדיק, כרשע, יהיה ע"י זה כרשע גמור.
 ומיושבים כל הדקדוקים בפסוק זה, כנ"ל ח"ו:

ואנכי עפר ואפר יח, כז

במדבר (במדבר רבה פרשה ט') דרשו חז"ל על פסוק זה: "בשכר שאמר אברהם אבינו ואנכי עפר ואפר זכו בניו לשתי מצוות אפר פרה ועפר סוטה".

(8) הקהל
לכל
סוף

את דברי חז"ל הסביר המגיד מדובנא במשל:

עשיר אחד ערך סעודה לכל מכריו וידידיו. בין הקרואים היה גם תלמיד חכם אחד צדיק ונשוא פנים אשר מן הראוי היה כי ישב בראש כל המוזמנים אלא שעניו גדול היה האיש לכן מצא לו מקום בירכתי האולם בין הקבצנים והעניים, שם ישב.

כאשר ראה בעל הבית כי אורחו הנכבד איווה מקום למושב לו בין פחותי ארץ, הפציר בו כי יעבור וישב בראש במקום המכובד המגיע לו על פי מעלתו. אולם האורח סירב בנימוס והסביר לבעל הבית כי כאן הוא מקומו וכאן הוא חש בנוח.

כאשר ראה בעל הבית כך קרא לכל המכובדים היושבים בראש והעביר את מקומם אל ירכתי האולם בסמוך למקומו של החכם העניו. כך מצא עצמו אותו חכם יושב בין כל המכובדים...

כן הוא גם הנמשל - אמר המגיד - אברהם אבינו עליו השלום, כיון שהיה עניו אמר על עצמו: "ואנכי עפר ואפר", והקב"ה חס על כבודו של הצדיק על כן אמר: אם כך, אהפוך אני את העפר ואפר לעניין רב חשיבות, שתי מצוות נכבדות שייעשו בהם, אפר פרה ועפר סוטה!

ג] והוי"ה המטיר על סדום ועל עמורה גפרית ואש מאת הוי"ה מן השמים. עיי גמי ברכות (י). הנהו בריוני דהו בשבכותיה דרימ והו קא מצערו ליה טובא... אמרה ליה ברוריא דביתיה מאי דעתך משום דכתיב יתמו חטאים, מי כתיב חוטאים, חטאים כתיב. כלומר, דחטא היינו אדם שמסור כל כולו לענייני חטא, דמאחר שעבד על בענייני חטא הרבה מעמים, נתחנן הברא והחטא להיות אחד (הוא האיקאראניישען של הרשעות), ודומיא דקרא דכתיב ואני תפילה, בניגוד להלשון - אני מתפלל. דחוטא היינו שעושה פעולת החטא כן שאר כמה פעולות. [וכ"כ בעל הנתיות בסי' נחלת יעקב. ושמעתי מהר"ר יוחס גארעליק, א"ל, שהגרי"ז היה אומר ביאור זה בהך גמי דברוריה בשם בעל הנתיות.]

(9) עפ
ה"ק

והנה הבדל יש לדינא בין כלי שטף לבין כלי חרס, דיש הגעלה לכלי שטף, אך לא לכלי חרס, דאינו יוצא מידי דופיו לעולם. דבכלי שטף, יש כלי ויש בליעה, ושני דברים נפרדים המה, ואשר עייכ אפשר להבדילם זמיו עיי הגעלה. משא"כ בכלי חרס, דהכלי מזדהה עם האיסור ונעשים לאחד. וכן הדין לענין טומאה, דאין טבילה מועלת לכלי חרס לסלק טומאתם, דהכלי מזדהה עם הטומאה, ונהפכים להיות אחד. אך מכל מקום שבירה כן מועלת להפקיע את הטומאה מעל הכלי חרס. וכן הדבר בבניא, שהחוטא דומה בפרט זה לכלי שטף, והחטא - לכלי חרס. והנה בתפילת שמונה עשרה שבכל יום אנו מתפללים - השיבנו אבינו לתורתך... והחזירנו בתשובה שלמה לפניך. ואילו להלן בברכת ולמלשינים אנו מתפללים על הרשעים - תעקר ותשבר ותמגר. ולכאורה שתי התחינות הללו עומדות הן בסתירה האחת לחברתה, דכאן מבקשים על הרשעים שיחזרו בתשובה, וכאן מבקשים שתשבר. אלא ודאי נראה דבי סוגי רשעים יש כאן, דעל אלו שהם חוטאים - בבחינת כלי שטף, אנו מתפללים שיחזרו בתשובה. אבל על אלה שאצלם נהפך החטא להיות אידיאולוגיה, והם הם הנקראים חטאים,

(3)

ובבחינת כלי חרס המה, אשר אין לו טהרה אלא בשבירה, עליהם אנו מתפללים - תשבר. וכן הוא בתפילת ר"ה, שמתחילה אנו מתפללים - וישתחוו לפניך כל הברואים, כלומר, שאפילו הרשעים יחזרו בתשובה. ולאחר מכן אנו מבקשים - וכל הרשעה בולה כעשן תכלה וכו'. והוא כנייל, דמתחילה אנו מבקשים על הרשעים שהם בבחינת כלי שטף, ולבסוף - על אלו שהם בבחינת כלי חרס. ובקבלה איתא שזהו האידיאה של עמלק - מי שנעשה פארקערפרענג פון רשעות.

(10) פ"ע

ועיין רמב"ם במו"ע (ח"א פני"ד) שכאשר צוה להשמיד זי העממים אל תחשוב כי זו אכזריות או שאיפת נקמה, אלא היא פעולה שמחייבת אותה המחשבה האנושית, לסלק כל מי שסטה מזדכי הצדק... וכמו שצוה בעיר הנדחת החרס אותה ואת כל אשר בה וכו'. ובסוף פרשת עיר הנדחת כתיב, ונתן לך רחמים ורחמך וכו'. כלומר, דאע"פ שיהדות האט געהאט א סאך טאלערנאנץ מיט חוטאים, ועד יום מותו תחכה לו, ורעיון התשובה חשוב וגדול מאוד הוא אצלנו, מכל מקום, היינו דוקא לאלו שהם בבחינת כלי שטף, וכאמור. אך לאלו שהם בבחינת עמלק ובבחינת כלי חרס, זהו גופא הרחמנות הנדרשת - לטהר את העולם באבדון הרשעים, ולהכי כתיב בסוף פי עיר הנדחת - ונתן לך רחמים, דאיבוד כל העיר גופא הוא מעשה הרחמנות.

ועיי ישע"י (יד, כג) בנבואה שעל מלך בבל, וטאטאטיה במטאטא השמד נאום הוי"ה צבקות, ובגמי מגילה (יח.) איתא דלא הוה ידעי רבנן מאי וטאטאטיה במטאטא השמד. כלומר, שלא הבינו התלמידים היאך נזכר כאן השם הוי"ה - אשר הוא השם של מדת הרחמים בקשר לנבואה זו של אבדון וחשמדה נמורים האומרת להדיא שאין רחמנות כלל לבבל, עד שלבסוף הבינו, שלפעמים תלויה טהרת האנושיות בעשיית דין ברשעים, וכמו בעיר הנדחת. וכן נזכר השם הוי"ה בקשר למבול, ובקשר להפיכת סדום ועמורה, והכל מה"ט. [עיי"ש בכלי יקר לפי וירא (יט, יד).]

(11) ע"ל

כב. יא. יב. ויקרא אליו מלאך ה' מן השמים וגו' כי עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה ולא השכת את בנך את יחידך ממני.

אמר לי צורבא מרבנן מווילנא בשם הגאון ר' אליהו ווילנער. יש לדקדק בתיבת "ממני", וכי הקריב אברהם למלאך ח"ו, היה לו למלאך לומר "נאום ח", כמו באמירה השניה. אמנם יש לבאר, דחנה ידוע דמכל עשייה של מצוה נברא מלאך, וגם ידוע דלפי גודל האהבה והזריזות והיראה והכונה בעת עשיית המצוה, כך היא מדרגתו של המלאך הנברא מהמצוה הזאת. והנה כאן המלאך הזה אשר בא אל אברהם היה אותו המלאך שנברא על ידי מצות העקידה. אם כן אתי שפיר מה שאמר המלאך "עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה ולא השכת וכו', ממני", רצונו לומר, מתוך מדרגתי הגדולה, אני יודע את גודל מעלתך ביראת ה' [פירוש, "עתה ידעתי - מנין - ממני"].

(ליקוטי חבר בן חיים הנ"ל, חלק ה' דף ל"ו ע"א)

וירא ב'. אמר ריב"ל כל מליה סישראל עושין כעו"ל הן באום והעידות עליהם לעו"ל. כ"ל בס"ד נקט חיבת כל, לומר בין מלוא דלוחייהא בין מליה דרבנן בין הידור מלוא, מכולם נבראים מלאכים כפי המדרגה של אותה מלוא, וחיתם המלאכים באים ומעידים עליהם שנאמר והגו מעיהם וילקו, עדיהם לשון עני וקשות, כמו אח פדים מהר חורב, דכחות הקדושים הנבראים מן המלות הם עדי וקשות לבעליהם. גם אמר הן באום ומעידום, דמו כתיבה הן לומר דאין הדבר כמו ב"ד של מטה שהבעל דין הוא מביא את עדיו לזכות את טלמו, אלא באן הן באום מחליהן, ע"ד שאמר הכהוב והלך לפניך לרקוד, גם פירם ואמר שטושי יכראל. לשלול בני נח. דאין נברא כח הדום ממלוחם:

(12)

בן יהו"ע
S' R' E' S'

(4)

(13) ע"ט

כ.י.ב. כי עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה וגו'.

1 | יש לדקדק מהו הלשון "עתה ידעתי", הלא אברהם אבינו ע"ה היה צדיק גם מקודם לכן, ועיין ברש"י.

אמנם הענין כך הוא, לפי שאין השלימות ניכר באדם אלא כשיש לו שתי מדות הפוכות, כגון מדת רחמנות ואכזריות. לפי שכהאדם נוהג במדה אחת, אין זה מוכרח לומר שהוא צדיק, אלא שכך הוא טבעו. לא כן כשיש לו שתי מדות הפוכות, אז מוכח שהוא צדיק. לכך נתן השי"ת לישראל מצוות של רחמנות,

כמו כיבוד אב, שהיא רחמנות גדולה, לפי שכשבאים לידי זקנה ואין להם מקום לנוח, דין הוא שירחם עליהם. ושוב נתן להם מצוות שצריכין להתנהג בהם קצת באכזריות, דהיינו מצות שילוח הקן, שנוטל הבנים ומשלח האם. לכן כתיב בשתי מצוות אלו אריכות ימים, לפי שבשתי מדות הללו נשלם האדם בתכלית הטוב. זהו שאמר "מפני שעושה מדותיו של הקב"ה רחמים ואינן אלא גזירות", רוצה לומר, שבאמת אין זה רחמים, רק שכך גזר השי"ת.

2 | זהו שאמר כאן בעקידה "עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה". לפי שקודם לכן לא היה אלא רחמן מאוד, שהיה מכניס אורחים וגומל חסדים, אבל המדה של אכזריות, לכופ את עצמו ולקיים מצות הבורא ית', עדיין לא היתה ניכרת בו, והיו יכולים לומר שאברהם איננו צדיק גמור ח"ו. אבל בעקידה שקיים בה גם על-ידי מדת אכזריות, שרצה בכל אוות נפשו לקיים מצות הבורא ולשחוט את בנו יחידו, אשר בו תלוי כל חיותו, עתה נשלם וניכר שהוא צדיק גמור.

(אמרי נועם על מסי' ברכות, לג, ב, וראה עוד להלן פ"י כי תצא כב, ו"ח)